

Politikai
röpiratok

BALL
43

43
315

I. FERENCZ JÓZSEF CSÁSZÁR

ÉS

EUROPA.

FRANZIABÓL.

8.

PEST,

RÁTH MÓR BIZOTTMÁNYA.

1861.

ELŐSZÓ

DE BALLAGI GÉZA.

1860

1860

1860

I.

Azon gondolat, hogy az austriai-olasz összetütközés Europa kivánatára békés megoldást nyerhetne, oly kedvezön fogadtatott s naponkint oly gyors haladásokat tett a közvéleményben, hogy idején van, ezen kiválólág népszertü tervet, mely ugy a történelem tanaiban mint egy józan politika érdekeiben találja igazoltatását, komoly vizsgálatnak alávetni.

Az austriai kormányra nézve az forgott fön, hogy Velenzét illetöleg azon bölcshatározatot hozza, melyet I. Napoleon Louisianát illetöleg tett magáévává, midön ő, belátva, hogy ezen tartomány Francziaország számára előnynyel többé meg nem tartható, azt 1803-ban 80 milliónyi kárpótlás mellett az Egyesült államoknak átengedé.

Azon idő óta a németalföldi király Európának Belgiomot hozzá áldozatul.

Emlékezetben van, hogy mily gyorsasággal némultak el a gyölölet és azon panaszok, mik a két nemzetiség harczából eredtek, melyek engesztelhetlenek valának, mig csak egy kormánypálcza alatt álltak. A szerencsétlenség, melyet Hollandia elhárított, az, a mit a belga tartományok szabadonbocsátása s ezeknek független állammá alakítása által nyert, nem gerjeszthetnek a németföldi udvarban a londoni értekezleten a többi hatalmakkal együtt képviselt austriai kabinet tanácsára követett politika miatt bánatot.

Mily sebeket kell ma behegeszteni! mily iszonyu kiáradásnak elejét venni! mily roppant könnyítés, mily jólét, a munkának s hallatlan jólétnek mily kifejtése keletkezhetik egyetlen egy ember bölcseségéből!

Ezen embernek bárkinél nagyobb érdeke van, hogy nagy-lelkü legyen, mert szíve megdöbben népe nyomorának és szenvedéseinek láttára, Europa aggodalma megindítja őt. Bár a leghatalmasb birodalmak egyikének fejedelme, már is elég elszántsággal birt, olasz birtokai egy részének árán az ujszerű háború rémeinek véget vetni. Szívének kiáltása érezteti tehát vele, hogy a béke az ujkori társadalmak első kelléke.

Vajjon a kor emberi, keresztény érzelmeinek tett ezen engedmények után önkényt hajtsa-e végre az áldozatot? Vajjon a földi jó iránti tekintetből, jóléti tekintetéből hívhat-e vissza egy rettentetlen sereget harc nélkül, összeütközés nélkül egy területről, melyet az védelmezni készül!

Mindenki érzi, hogy itt egy becsületkérdés forog fön, melyet csak egy nagy politikai esemény dönthet el.

Hogy Ferencz József a békés megoldás iránti első nyilatkozatokat nyugalommal és jó indulattal fogadhassa, ezeknek benne a végleges béke reményét kell fölébreszteniök, melyet a feyverhatalom alkalmazása sohasem ígérhet; oly eszközül kell azoknak előtte feltűnniök, melyek egyformán alkalmasak, az ő kormányának erejét és méltóságát, valamint népeinek jólétét biztosítani. Foglaljuk el legelőbb is ezen álláspontot s tekintsük, melyek az olasz kérdés új phasisában Austria valódi érdekei, s vajjon Velenczének önkénytes átengedése, mely a helyzet tökéletes megváltozását idézné elő, nem nyújtja-e a bécsi udvarnak a legügyesebb combinatiót, hogy a harczból győzelmesen kikelhessen.

II.

Austria Franciaország irányában a villafrancai határozmányok alól még nincs fölmentve.

A szárd csapatoknak a Markokba és a nápolyi államokba bevonulásaig ama szerződés három aláírója hű maradt kötelezettségeihez. Semmi előrelátott és megtiltott esetleg nem bonyolította még össze a helyzetet s tette az eredeti gondolat valóságát lehetlenné, azon főtárgyét, mely a három fejedelmet egymáshoz közelebb hozta, s egyességhez juttatta: Olaszországnak az összes államok szövetsége által létesített függetlenségét.

Szárédia, különfélekép megítélt szükségességek által elragadtatva, a három udvar által képezett egyességből kilépett, III. Napoleon intései, követének visszahívása által kifejezett roszalása daczára.

Csupán Szárédia foglalá el tehát Austria irányában az ellen állását. Mint egy új Frigyes, készül a szárd király, déli Európában egy új Poroszországot alapítani.

A harc tere meg lön változtatva, látköre kiszélesedett, s ugyanakkor a cél, melyet a bécsi kabinetnek maga elé kelle tűznie, megváltoztatta jellemét.

Hol keresendők ezen valóban egészen új helyzetben az Austriának kedvező kilátások?

Egy század előtt hasonló viszonyok közepett fegyverhatalomhoz folyamodott. Hét éves háboru után, melyben Franciaország, Szászország, Svéd és Olaszország által támogatott, egy utolsó vereség Sziléziának végleges bekebelezése által Poroszországba, visszavonhatlanná tette egy új királyság megalapulását. Pedig Franciaország Rosbachnál Austria oldala mellett küzdött; pedig II. Frigyes

nem bír a szövetségesül az ujkor azon mindenható geniuszát, mely a kormányokra nézve sarkantyú és szirt egyszerre: a nemzetiségek fölébredését.

Ebben fekszik Szárdinia egész ereje. Azon állásnak, melyet Szárdinia királya elfoglalt, midőn magát Olaszország királyává kikiáltá, egyetlen támpontja azon szükségben rejlik, melyet az összes olasz népek éreznek, az egész félszigetet az idegen uralomtól fölszabadítva látni, s azon meggyőződésben, melytől azok át vannak hatva, hogy ezen fölszabadítás csak oly végső harc által lehetséges, mely a hagyományoknak, a helyi előnyöknek feláldozását és az összes segédforrásoknak és összes erőknek egy kézben egyesítését igényli.

De a mint Ferencz József önkényt elválasztja Velenchezét az ő birodalmától s átengedi azt Olaszországnak, a mint ez átengedésért az igazságos kárpótlást elfogadva, magán úgy mint fejedelmi becstületét zálogul köti le, egy egyezmény által, melyet népei jólétének újra föltámadása feloldhatlanná tesz: akkor ő maga az, ki a fölszabadítás művét visszavonhatlanul végrehajtja. Sokkal szilárdabb alapot kölcsönöz ő annak, mint milyet az összes olaszok vére és pénze annak valaha adhatott volna. Minden területváltoztatásnak elveszi ez által célját az utolsó ürügyig. Lefegyverzi az olasz hazafikat, s a propaganda államaiban meg fog szünni, ezekre nézve kívánatos lenni. Ezen bölcs politika Austriának a végleges szabályozásnál, melyet az összes hatalmak congressusának eszközölnie kellend, egyszersmind jogosan tisztelt befolyást biztosít.

Midőn Ferencz József az ujkori törekvéseknek s Olaszország helyi hagyományainak váratlanul eleget tesz, jogot szerez magának, hogy a pápa és Nápoly számára előnyös föltételeket és a harcban föláldozott érdekekért, me-

lyeknek kielégíttetését a békekötés meg nem engedte, kárpótlást kívánjon.

Midőn Európát ama veszélyektől megmenti, melyek azt tavasszal fenyegetik, kívánhatja, hogy a békéltetés általános jellemet vegyen föl, s közös egyetemes egyesség által vettessék vége azon időszakai aggodalmaknak, miket egyedül a főnálló hatalmak közti egyenes kötelezettségek nem-léte képes fentartani.

A szent szövetség nagy gondolatát ismét fölvenni, azt a népek és királyok érdekében ismét föltámasztani, oly alapokon, melyek az idők szükségéinek megfelelők, végre eszközölni azt, hogy Franciaország, Europa mostani határai mindenki szemében és örökre szentesítve s áthághatlanok legyenek, ez a nemzetek és kormányok általános érdeke, ez a század főfeladata.

Az olasz ügyek szabályozása alkalmat nyújt, a hatalmak figyelmét ezen nagy műre irányozni, és senkisen fogja Austriától a kezdeményezés tiszteletét megtagadni.

Ezen nézletek, mutatván, mily politikai előnyöket vonhat ki Austria az eladás tervéből, helyet ad azon reménynek, hogy az, egy nagy europai érdekekben nyujtatván, nem fog vizsgálat nélkül félretétetni. Szemlélhetjük azt minden oldalról.

III.

S mi ma Velenceze Austriának?

Egy elvénült város, egy magára hagyott kikötő, egy vigasztalan, tönkre tett vidék, Tirol, Karantán és Illyria megközelíthetlen hegyeinek tövében oly sík földet képeznek a velencezi államok, melynek védelme a drága építke-

zések egész összegét igényli, s mely háború esetében, a birodalom fővárosától távol, a hadsereg egy nagy részét zsibbasztja.

Senki sem tagadhatja, hogy azon kötelezettség, az ellenség lökését az Ets és Pó sfkjain kitartani, Austriára nézve egy félszázad óta összes vereségeinek oka volt.

Ha a császári seregek 1797, 1805. és 1809-ben védelmi eszközeiket az Alpesek déli lejtőin összevonhatták volna, ugy erejük ugyan-annyival növekedendett, mennyit a nyílt síkon elvesztettek, s urai egy állásnak, melyet a művészet csekély költséggel bevehetlenné képes tenni, a nemzeti földet érintetlenül tartották volna fön.

Velence csak akkor szünnék meg a területvédelem tekintetéből teher és veszély lenni, ha Németország biztonságára szükségesnek találtatván, a német szövetségbe fölvetetnék, s ha várai szövetségi váraknak nyilvánítottának.

Azonban ezen kedvezmény, melyet Austria negyven évi béke alatt hasztalan kivánt Poroszországtól, oly időben, midőn azt Németország népei nem ellenzették, ezen kedvezmény, melyet nem érhetett el oly időben, midőn a francia ágyúk Verona kapui előtt dörögtek, egy év óta azon befolyás folytán, melyet Olaszország forradalmi s egységi mozgalma a népek érzelmére a középállamokban gyakoroltak, anyagilag lehetlenné vált.

Austria nem felelte el, mily rettentő vihar kitörését idézte elő a februári forradalom pusztá hire egész Németországban.

A nemzetiségi eszmék, a német egységi eszmék, addig csupán történetírók és bölcsészek által levén kifejtve, mérőben eszményi jellemmel bírtak. A kormányok, miután a nép fölzúdulása elől hátráltak, annak könnyen uraivá le-

hettek. Ma Olaszország példája a hatalmaknak Németországban ténylegesb irányt ad. A herceg-regens elővigyázata és loyaltásának sikerült ez óráig, a népvélemény ezen elrejtett és hatalmas mozgalmát féken tartani. De ha a helyzet Austria egy lépése által olykép bonyolodnék hogy a német nemzetiség annak személyes harczában az olasz nemzetiséggel veszélyeztetve lenne, akkor senki sem láthatná előre azon esetlegeket, miket ezen új helyzet előidézne, sem azon bel veszélyeket és új kötelességeket, melyeket az a berlini kabinetre róhatna.

Austria tudja és nem él csalódásban azon lehetőségre nézve, Németországtól a várnégyszögnek szövetségi várrá alakítását valaha kinyerhetni; oly állás, mely egyébiránt szintoly hasztalan volna katonai szempontból, mint veszélyes politikaiból tekintetből.

IV.

Ebresztheti-e Velence elválása Ferencz József szívében azon kínos érzelmeket, miket Lombardia föladásának gerjesztenie kellett?

Semmi esetre sem; mert nem forog fön többé egy terhes, győzelem által elragadott áldozat, nem is forog fön valamely örökös tartománynak elvesztése, melylyel a fiatal császár homlokáról egy nyolczszázados régi korona hullna le.

A dogék hazája nem kínálá föl magát mint Cseh- és Magyarország. Nem hódított meg, sem házasság sem örökösödés által nem szállott az austriai házra. Csatlakozása alig hatvan év előtti, s oly eljárás következtében történt, melyet politikai okok megmagyarázhatnak, de jogossá nem tehetnek. A campofornioi szerződés határozmányai

egy szabad nép sorsa fölött rendelkeztek hódítás nélkül s legünnepélyesb tiltakozásai daczára, melyekre nemsokára a diplomatia előterjesztései következtek.

Ezen teljesen kivételes körülmények mutatják, hogy azon kö'elék, mely Velenczét a császári területhez csatolja, feloldathatik, a nélkül hogy valamelyik tartomány szívében hasonló sorsnak reményét ébresztené, vagy ennek javára előzményes esetet képezne.

Ausziára nézve az forog fön, oly terület fölött rendelkezni, melynek már hatvan év előtt történt megszerzése eredeti bajban sínylett s mely a fajidegenség és a csatlakozás rövid tartama folytán a birodalom többi tartományai-val nem olvadhatott össze, oly terület fölött, mely inkább teher mint segédforrás természetes határainak védelmére nézve.

V.

Mily előnyt ígérhet magának Austria Velencez birtokából a jelen tényállás mellett?

Azon események után, melyek a népek magatartását és a hatalmakat Olaszországban oly lényegesen megváltoztatták, események, melyek meggátlására a nagyhatalmak közül egy sem, maga a bécsi udvar sem igényelt magának jogot vagy hatalmat, világos, hogy Austria Velenczéből semmi előnyt, semmi hasznot sem meríthet többé, és hogy ezen tartomány birtoka csak a belizgatottság és kimerülés forrása.

Velencez 2,400,000 lélekből álló népességet számít; az adók jövedelme 70 millió frankra megy; különleges adóssága 7 millióra rug. Mi marad azon folyó terhek levonása után, melyek egy katonai megszállás fedezésére szükségesek,

mely a velencei területen magán nem kevesebb mint 150,000 embert igényel?

Képes-e a már normális viszonyok közt is hiánylattal terhelt császári kincstár ezen roppant túlterhet elviselni?

És pedig azt mégis szükségkép magára kell rónia, s még ha támadás nem történnék is, az elővigyázat nem enged számára könnyebbséget.

Nem várható, hogy e velenceiek, adókkal túlterhelve, melyek jövedelme csupán egy általuk gyűlölt katonai nyomasztására fordítatik, s kik ezenfölül kapuik előtt az egyesített és szabad hon látványát szemlélik, a nyugalom és uralkodók iránti hódolat érzetéhez jussanak. Egy ország megszállása, hol a hadsereg egyetlen barátot sem számít, s melynek lakossága mindeu perczben huszonnégy millio testvért hívhat meg fölszabadítására, nyilván a kiadásoknak inkább szaporodását mint csökkenését helyezi kilátásba. Hitel hiányában az adókat az adókötelesek erején fölül kellene emelni, a birodalom többi tartományait oly adók által, melyek megrontással fenyegetik, elégtelenné tenni, s a hiánylat felhalmozódása folytán pénzügyi katasztrófák elé menni.

Velence birtoka nem csak a birodalom pénzügyét veszélyezteti, hanem annak katonai hatalomállását is gyöngíti. 600,000 főnyi jutalékból Velenczére körülbelül egy tizenötöd rész esik. Ekként Austriának 40,000 kétesnél is kétesebb hűségű embert szolgáltat, kik a bel helyőrségekben vannak elszórva. Ellenben Austria, mint láttuk, kénytelen megszálló seregét 150,000 emberig szaporítani, kik legjobb katonái közül választatnak. E szerint 110,000 emberre megy, kiket Austria gátolva van, akár határainak védelmére kiindítani, akár szárazföldi háború esetében a né-

met szövetségnek segítségére küldeni. Ezen 110,000 embernyi áldozatnak, kik örökös tartományain kívül zsibbasztva állnak, nincsen más eredménye, mint hogy a császárság szívében a nemzetiségi elvnek 40,000 terjesztőjét táplálja.

Velence birtoka ennél fogva Austriára nézve már csak gyöngeség és romlás oka lehet.

VI.

Ha Austria Velenczén egyszerűen csak túladna, úgy sem vesztené semmit, hanem ellenkezőleg tetemes megtakarítást eszközölne. Ha pedig 5—600 milliónyi kárpótlásért engedné át Olaszországnak, mely előnyöket vonhatna ekkor az ily alkuból, az ekként megszilárdított békéből s a kedélyeknek innen mulhatlanul eredő lecsillapodásából!

Mindenek előtt a császári kincstár leróhatná adósságát a bécsi banknál, s a bank, miután a készpénz fizetést külföldről kapná, képessé válnék, jegyeinek készpénzzeli beváltását ismét megkezdeni. A békelábra leszállított hadi álladék lehetőségessé tenné, hogy a mérték fölötti adóteher csökkentessék, a hiánylat fedeztessék s jövőre az egyensúly a budgetben helyreálltassék, mialatt a középítkezésekre és közjólétre tetemes summák fordíttathatnának.

Az austriai értékpapírok csakhamar alpariig emelkednének; hatalmas eredmény oly országra nézve, mely ma külföldön még a legszerényebb 5 petes kölcsönt sem köthetné 49-nél magasb árfolyammal, vagyis: csak azon árfolyammal, melylyel a metallique-k jelenleg a frankfurti börzén bírnak, mi az államkincstár által a kölcsön vett összegért fizetett több mint 10 petes rente-al egyenlő volna.

A forradalmi állapotnak Olaszországban megsztinése után a külről jövő izgatástól megfosztott Magyarország is nemsokára lecsillapodnék s kényszerítve látná magát, azt, a mi igényeiben túlzott, a többi tartományok magatartása szerint szabályozni.

A külföld irányában minden gondtól fölmentett császári kormány figyelmét államainak jó beligazgatására fordíthatná, hogy az erős és szabadelvü alkotmány alapításának annyiszor megkezdett s annyiszor ismét abbahagyott művét az egész birodalomban bevégezze.

Szóval az a zavar, szükség és lealázás állapotának, melyben a nemzet erői fölemésztődnek, bámulatos átalakítása az általános nyugalom és jólét állapotává lenne.

Nem kell azon csodálkozni, ha Bécsben és a tartományokban, a Velenczének az olaszok részére átengedése által eszközzendő békéltetés eszméje minden néposztálynál élénk rokonszenvre talál. Csupán a hadsereg sajnálhatna mindenesetre egy megoldást, mely az ő reményét a kölcsön visszaadhatására az utolsó hadjáratért elválná. Ámde milyen lenne ezen kölcsön jelleme? Csupán Olaszország ellen kellene-e Austriának küzdenie? Nem történnék-e semmi *diversio* magában a császárság keblében?

S mily magatartást tanusítana a magyar ezredek többsége honfitársaival, a Türr-dandár önkényteseivel szemközt? E kérdések mind foglalkodtatják a népet, melynek semmi oka sincs, Velence birtoka iránt érdekel viseltetni, sőt ellenkezőleg abban áll nagy érdeke, hogy Velence Austriától megváltassék.

Ennélfogva állíthatjuk, hogy, ha az általános szavazati jog tanácsa megkérdettnék, és ha az austriai kormány Felső- és Alsó-Austriában, Styria, Karinthia, Csehország, Morvaország, Tirol, Horvátország, Magyarország,

Galiczia, Erdély és Dalmatiában ezen kérdést tenné föl : „Átengedjük-e Velenczét Olaszországnak 600 milliónyi összegért?” a monarchia összes népei tanácsolnák e lépést és a hadseregnek tiszteletet érdemlő ellenzéke az általános beleegyezési kiáltások közt elveszne.

VII.

A mily nagy érdeke van Austriának Velenczét a birodalom testétől elválasztani, szintoly érdeke van Olaszországnak, hogy azt ismét megvásárolja.

Velence, Austriához lánczolva, egy hulla; a független Olaszországnak visszaadva, föltámad halottaiból s új életet és bizonyos tekintetben az öröm, boldogság és büszkeség új kifolyását kölcsönzi a közös honnak.

Az aggodalmak a jövőre nézve eltűnnek, a forradalmi szenvedélyek lenyugosznak, az áldozat napjai bezáródnak. Tömeges fölkelésekről nincs többé szó! Az emberek ismét a csendes családi tűzhely körül csoportosulnak, s a dob pergése elhallgat.

A városokban, a kikötőkben, a mezőkön visszatérnek az izmos karok munkájokhoz. A nyilvános tanácsok, a közigazgatási hatóságok és törvények mindenik államban a különböző politikai és társalmi hagyományokhoz alkalmazkodhatnak.

Mily fokát a jólétnek nem igényelheti Olaszország azon naptól fogva, melyen önmagának teljes és nyugodt birtokát visszanyeri, s melyen összes segélyforrásait s minden erejét a béke helyreállításának művére s fiai jólétére szentelheti!

Ha vérontás nélkül szakítjuk szét a szolgaság utolsó bogát, s a nemzeti területet egy 2,400,000 lélekszámú ál-

lam bekebelezése által kiegészítjük, egy államnak, melynek 70,000,000-ra menő jövedelmei adósságai által csak egy tizeddel szállíttatnak le, s mely a hont éjszak felé szinte óriási védvonallal fedezi, nem megbecsülhetlen hódítmány-e ez, kivált ha meggondoljuk, mennyit kelle Piemontnak és Franciaországnak áldoznia, hogy Lombardiát meghódítsa, mely még ma is minden oldalról megsebzhető?

Nem létezik olasz, ki föl nem fogná, hogy Velenczének Ausztria részéről átengedése által az idegen uralom visszatérése iránti minden félelem megszüntetésére nézve biztosíték van nyújtva, s hogy az olasz hadseregnek ereje két harmadávali leszállítása oly megtakarítást engedne meg, mely a megváltásra alájegyzett kölcsön kamatösszegét ötszörösen fölülmúlná.

VIII.

Miután ekként azon érdek, melylyel Austria és Olaszország bir, hogy a fölszabadítás és béke művét Velenczének baráti, kárpótlás mellett történendő átengedése által befejezzék, eléggé ki van mutatva, szükséges, hogy azon alku jelleme és alapjai állapittassanak meg s Europa beavatkozása igazoltassék.

A megoldandó föladat abból áll, hogy azon alku, mely által Velencze eladása eszközöltetik, a legszélesb alappal s a legszilárdabb biztosítékokkal láttassék el.

Pénzügyi szempontból tekintve, az a föladat, hogy az austriai államkincstár a lehető legnagyobb összevet nyerje s a mellett Olaszország a lehető legcsekélyebb évi kamatfizetéssel terheltessek.

Politikai szempontból tekintve, szükséges, hogy a bécsi

udvar becsületének elégtéessék az által, hogy a congressus egy belépésének céljául az európai rend és európai érdek állittatik föl s egybealkotása lehetőleg általános jellemmel ruháztatik föl.

Az összes hatalmaknak kivétel nélküli beavatkozása és közvetlen és tevékeny részvételük azon alkut ünnepélyes kötéssé, a közjólét javára szolgáló egyezménynyé, istenbékéjévé teszi.

E mellett mindnyájok részvétele a legkedvezőbb föltételeket hozza magával a hitel számára, valamint annyi biztosítékot, hogy a veszélyek oly mértékben enyésznek, hogy minden egyesnek felelőssége csupán névlegessé válik.

IX.

Ámde igazolva van-e Európa beavatkozása ez alapon, s nem félő-e, hogy a kölcsön biztosítása iránt elvállalendő kötelezettség valamelyik kabinet ellenzésébe ütközik.

A közvélemény e tekintetben a legkisebb kétséget sem táplálja. Minden egyesnek érdeke kezéskedik mindnyájának részvételeért.

Nincsen kormány, mely hitelét azon szorongatott állapot által megszükültnek ne érezné, melyben az austriai-olasz harc tovább-tartása kettős háború után a pénzpiacot döntené.

A háború szétrombolja mindazon gazdagságokat s mindazon készleteket, miket, hogy követelményeinek megfelelhessünk, sok éven át felhalmoztunk; minden megta- karítás alig képes azoknak eleget tenni. Ha a minden- nemü termelékek roppant tömege egyszer szét van rombolva, akkor sok esztendő kell hozzá, hogy azokat ismét kipótol- juk. S ez csak akkor történik meg, ha a készleteket ismét megszereztük, ha a raktárak ismét annyira megtöltvék, hogy a termelés és fogyasztás folyó szükségeit kielégítik,

ha az árak megint közönséges magasságukat elérik, ha a pénzforgalom visszszanyeri rendes árfolyamát s ha az ismét szabaddá lett tőke a kormányok hívását követheti.

Franciaország és Anglia gyorsan vissza tudtak térni a normalis állapotba. De Austria, Német- és Oroszország még kimerítve érzék magukat a krími háborútól, midőn a háború Olaszországban kitört.

Ezen utolsó háború s a bonyodalnak, melyek reá következtek, miután új fegyverkezésekre kénytetének, új hézagot szakítanak a hadi készletekben. A tőkék, távol attól hogy rendelkezhetőkké legyenek, a termelésnél parancsolóbb más szükségletek által mindinkább fölemésztve lőnek.

Innen kimagyarázható, miért nem bir utolsó időben se Austria, se Oroszország a külföldön kölcsönhez jutni. Minden ilyenü kísérleteik meghiúsultak, s a hitelhiány annyira megsúlyosította a pénzválságot, hogy a kamatláb Sz. Pétervárott utolsó időben egész 10—12 prtig emelkedett, míg a rubel értéke majdnem egy tizeddel esett le. 4 frank helyett alig ér 3 frankot és 35 centimet.

Ezen válságos helyzet, mely többé kevésbé az összes kormányokat érzékenyen érinti, mutatja, hogy már pénzügyük érdeke is fölhívja őket, miszerint a Velenceze megváltására rendelt kölcsönt biztosítsák, mert ez oly kölcsön, mely végleges béke-állapotot idézhet elő s nekik lehetővé teendi, hogy kedvező időhatárookra tőkét kapjanak, melyeket nekik az europai pénzpiacz mai nap szolgáltatni nem képes.

X.

De egy közel bekövetkező jövő parancsolóbb követelményeket hív életre.

Europa soha nem érzé magát oly özön által fenyegetve mint milyen az, melynek négy hó mulva Olaszország helyzetéből támadnia kell.

Austria föl van fegyverezve, Olaszország fegyverkezik. A kihívás 24 millio forradalomban levő ember által oda lőn Europa egyik leghatalmasb birodalma uralkodójának vetve.

Ha a háború kitör, Francziaország, Németország s talán Anglia, Oroszország kényszerítve lesznek abban részt venni; ez egy általános égés lesz.

Ha a kitörés visszatartatik, ez talán még súlyosabb zavart idézend elő, mint a háború. Egy heves természeti válság helyett, mely a baj szerfölöttiségénél fogva ellenhatásra nyujtana reményt, a háború várását, a háborútól való félelmet bírnók.

S nem érezteti-e ezen rettentő baj már is az ő lenyomó hatását? A tétlen tőkék, melyek folyó számadások által hitelintézeteinkben fölhalmozvák, nem mennek-e már is egy fél milliardon túl? Félnék új üzletkötésektől, s ezért a pénzmiveleteket hosszú határidőkre halasztják el. Nem sokára a munkákat elszibbadni látandjuk, a nagy nyilvános javítási terveket fölfüggesztendik, vissza fognak vonulni s összetett karokkal várni, a termelésben pangás ideje álland be. S mi a termelés? a rendszeres naponkinti termelés? Ez a mindennapi kenyér és hús, a gazdagnak fényüzése s a szegénynek szüksége, az összes államok, összes iparágak megtakarítása, a gyermekek orvossága, iskolája, kárpótlása, hozományja; a házi tűzhely biztonsága és öröme, az összes családok egészsége, jóléte, élete.

Itt áll immár ezen polgárisodására, művészeteire, tálmányaira és üzleti tetterejére annyira büszke Europa!

ezen Europa, mely tájait vasutakkal barázdálta be, csatornákat és kikötőket vájt, mocsárokat szárított, sivatagait beültette, városait egésszéesebbekké tette s a templomokat, iskolákat, lelenc- és kórházakat egész le a legcsekélyebb falukig szaporította, itt áll, rémülettel eltelve, ellankadva, leborulva s ujjával roppant testére mutatva: Velence, ez azon seb, mely nekem fáj!

S volna kormány, ország, mely gyógysegélyét az általános jólét művétől megtagadná?

Nem! Az államok mind kivétel nélkül érdekelve vannak abban, hogy a keresztszény társadalomtól azon lidércznyomás elfordittassék, mely azt fenyegeti. Ha az említett esetben a politika előzményei világosan kimutatják a kövendő utat, ugy senki sem késlekedhetik. Egész Europa be fog avatkozni s Olaszország sorsát végleg szabályozni, a mint Görögország, Belgium és a Dunafejedelemségek sorsát szabályozta.

XI.

Azon szerepet, melyet a pénzügyek játszani hivatva vannak, hogy az igazságosság azon nagy kötelességeinek teljesítését könnyítsék, melyek a társadalmak nagyságát s valódi jólétét képezik, ma mindenki méltányolja.

Azon milliard, mely Franciaországban a forradalom áldozatait kárpótolta; azon 500 millio, miket Anglia nagy-lelkűen a feketék fölszabadítására fordított; a rémet bankok szervezése, hogy a hűbéri jogok megváltása könnyíttessék és gyorsíttassék; az állambudgetek részvétele a közhasznú vállalatokban; az iskoláknak nyújtott támogatás; azon veszéyek, miknek magukat kitevék, hogy az adókat csökkentsék, sikeres miveleteket képezének, miknek haszna a befektetett tőkék kamatait jóval fölülmulta.

Annyi szerencsés elő példa — eleinte egyedül a szükség által megindítva — lassanként fölvilágosítja s fölbátorítja az elméket. Az államférfiak, a fejedelmek fölfogják a törvényeket, melyek azon számtalan egyezményeket szabályozzák, mikből a népek mindennapi élete össze van alkotva, s azon alkotó lehellet hatalmát, mely az életet ezen nagy gépezetben föntartja. Ők tudják, hogy ha századok segélyével valami képes lehetne a kenyér sokasítása paraboláját az egész emberiség számára valósítani, ezt a pénzügyek, a hitel létesíthetnék.

Hogy az olasz kölcsön biztosításábani részvételre magát elhatározza, mindegyik olasz államnak csak azt kellene önmagától kérdeznie, vajjon ezen kölcsön szilárd mivelet-e, mely jelentékeny nyereségre nyújt kilátást.

XII.

Nagy Britannia, Orosz- és Franciaország kezességet vállaltak azon kölcsönért, mely a görög királyság függetlenségét megalapítja. Itt oly veszélyeket kelle kockáztatni, mikben nem leheté föltenni hogy minden hatalom részt vegyen, s mikért a felelősséget csupán néhány nagy állam veheté magára, azon népek vallási érzelmeinek nevében és becsületére melyeket képviselének.

Ma az egész társadalom szenved. A sziveket szorongatottság fogta el, mindenki munkája, segélyforrásai veszélyeztetve vannak. Ezért csupán az anyagi érdekek tekintetéből tulás nélkül mondhatni, hogy Európának érdeke van, az Olaszország megbékeltetésére s Austria pénzügyeinek helyreállítására rendelt kölcsönt nem csak biztosítani, hanem saját zsebéből megfizetni.

Azon közvetlen előnyök, mik az új helyzetből, melybe

ezen nagy mivelet az europai vásárt átvinné, az összes családokra háramolnának, milliardok szerint számítandók.

A forgalom, a nagy vállalatok s a nyilvános kölcsönök az összes országok közt a kölcsönösség oly kötelékeit fonják, melyeknek fontossága napról napra növekszik. A földgolyó minden pontjain kölcsönösen táplálják és támogatják egymást az iparosok; az összes világrészek kereskedelme, börzéi együtteségben élnek. Egyetlennek bukása mindannyinak szerencsétlensége.

Egy amerikai válság három év előtt Anglia és Skótziaában a legszilárdabb bankokat és házakat megbukatta s a szárazföld minden piaczn érezhetővé lett. Immár! Ezen gyorsan elmuló vihar csak gyöngé képet képes azon megháborításról adni, melyet az austriai pénzügyek állapota az europai vásárra nézve maga után vonna.

XIII.

Austria költségvetései husz év óta csak hiánylatok által lőnek kiegyenlítve, miket a kormány sorban külföldön kötött kölcsönök segélyével fedezett.

Midőn a frankfurti, berlini, amsterdami, londoni és párisi házak hitele nem állt többé Austraának rendelkezésére, vasutait, bányáit, erdeit adá el egy francia társaságnak. Midőn ezen segédforrások is kiszikkadtak, bankja böröndjeiből merített, elzálogosítván, a mi még elzálogosítani valója volt.

Ma az államadósság 2,500,000,000 ftnyi összeget (6 milliard 300 millio frankot) tesz ki s ezen értékek Németország összes börzén csak több mint 50 pctnyi veszteség mellett kelnek.

A mint a hitelhiány megszütnik, ezen értékek, melyek

Frankfurtban 49 árfolyammal birnak, legalább az 1858-ki árfolyamra esnek vissza, mely 86-on állt. Ezen különbség Austria, Németország, Hollandia és Belgiumra nézve legalább két milliárdnyi értékelkedést képvisel. Csak hogy az árfolyam-javulás nem csupán az austriai papirokra szorítkoznék, hanem kiterjedne egyszersmind Németország, Belgium, Holland, Oroszország, Franciaország és Anglia nyilvános értékeire is. Az érték-emelkedés kisebb arányban történnék, de oly roppant tökére terjeszkednék ki, hogy nem csekélyebb mint öt egész hat milliárdra lenne becsülhető.

Az austriai államkincstár a bécsi banknak 340 millio (fttal 850 millio frank) tartozik. Ha immár Velence átengedése segélyével a bank megkezdheti készfizetéseit, ugy minden austriai alattvaló, ki valamely bankjegyet vagy papírpénzt bir, melynek mondhatni kényszerű kelete van, s mind-azok, kiknek jövedelmeket, számadásokat, váltókat, kereskedelmi értékeket, jelzálójegyeket kell fedezniök, tőkéjököt közel 50 pcttel látandják szaporítva lenni, mert a forintértéke 1 ft. 75 centimeről 2 frank 50 centimere emelkedik. Várhatók még javulások, melyek milliárdok szerint számítandók.

Ez még nem minden. Az austriai tényleges hadi álladék leszállítása, mely Velence átengedése folytán életbe léphet, megengedi a bécsi udvarnak, hogy megkönnyítse azon lesújtó adóterhet, mely csak az 1859 és 1860-ik években 40 millio forinttal (100 millio frankkal), tehát a budget összes bevételeinek egy hatodával nőtt.

Jelenleg a telekadó Magyarországon a jövedelem 32 pctjét fölülmulja s a pótlék-centimekkel 40 pctre rúg. A bérletadó Bécsben a bérletdíj harmadrészét teszi ki. A húsadó, mely ugy a vidéki községekre, mint a városokra ki-

terjed, a 18 millio forintnyi (45 millio frank) pótlék egy hatodát képezi a közvetett adók jövedelmében. A bélyeg és birtokváltóási adó általános panaszokra ad okot. A császár kényszerítve látá magát, egy kéziratban elrendelni, hogy az csak a földbirtokok értékének felére alkalmaztat-hassék. Az adórendszer legnagyobb hibája azonban azon teher, melyet a behajtási költségek rónak az adókötelesre. A közvetett adók behajtási költségei a bevétel felét nyelik el.

Mily változás, mily javulás lép azon nap minden ipar-ágban, minden vagyoni viszonyban életbe, a midőn ezen ólom-köpeny, ezen barbár elkobzás eltűnik, melyet a háború, vagy inkább a háborútól való félelem, s Austria hitelhiánya az europai tőke egy jelentékeny részére borít.

Senkisem képes kiszámítani azon lendületet, melyet a gazdagságok azonnal beálló készsége és azok forgalomba jutása a bizalom visszatérése s a jövő iránti biztonság-érzet Europa összes országai termelésének s vagyoni állásának kölcsönözne.

Mert daczára az általános lanyhaságnak, nem szabad a helyzet komolyságát sem túlozni.

Az europai szárazföld azon pontja, hol az emberek a honszeretet hevében vagy a zászló iránti hűségéből készek egymásnak életét kioltani, kicsi. Minden nemzetek békében élnek egymással, s egy megsemmisítő hadsereglétszámot csak a bonyodalmak iránti félelemből tartanak fön, mire az olasz krízis elhuzása halasztása vezethet.

Mihelyt az Alpések által elválasztott országok közt a gyűlölet és viszály minden oka megszűnik, Europa rette-gése is megszűnt, s a politikai biztonság beáll, miért oly régen esdett; minden országok fölött elterjed a termékenyítő üledék, melyet Turgot, — midőn a munka folytonos kifejlődéséről beszélt, mi a kamatláb leesése által idéztetik

elő — azon iszappal hasonlított össze, melyet a földeken és mezőkön a folyóvizek áradásai hátrahagynak. Ha Turgot a mi időnkben élne, melyben a hitelviszonyok, több mint százszorosodtak, forró szeretete az emberiség iránt menyire lobbant volna föl, ha látná azon közjólétet, mi Olaszország megbékítéséből következendik.

XIV.

E szerint egy kormány sem félhetend népe részérőli ellenmondás vagy szemrehányásoktól, ellenben mindnyáján attól félhetnek, hogy a részvétlenség vagy tétlenség leendő oka szeretetlenségöknek.

Olaszország fölszabadítása mindenütt rokonszenvet kelt, és mindenütt oda nyilatkozik az emberi józan ész, hogy 600 millio, melyet az olaszok egy minden nagyhatalom által biztosított kölcsönből Austriának fizetnek, mi egy hatalmat sem terhel veszteségi veszélylyel, az olaszok függetlenségét jobban biztosítandja, és az uj haza határait erősebbé teendi, mint minden szerződések, melyek a két ellenfél által kártérítéssel vagy a nélkül köttetendnek véres háboru után.

Ezen kötelék, melyet pénzviszonyok kötnek, ezen pénzügyi művelet a népjog kötelezettségeinek uj támpontot kölcsönzend. A politikai és polgári jog képezi a szerződés alapját és megerősítését.

Ily tény által megalapított határok hatályosabban vannak biztosítva, és sérthetetlenebbek, mint ha győzhetetlen hadseregek, folyamok, hegyek vagy erős várak által védetnének. Ha az összes hatalmak egyesülnek, hogy Austria s Olaszország határait biztosítsák, ugy egyiknek sem kell félteni többé saját határait. Mert az ily módon vont hatá-

rok megsértése nem csak politikai bűn volna, hanem becsületenség, mely a közös kárhóztatást vonná maga után, és melynek megtorlása és megbélyegzésétől egy hatalom sem vonakodhatnék, mely a szerződésben érdekelve van, a nélkül, hogy magára ne vonná az alávaló részesség szemrehányását.

XV.

Foglaljuk még egyszer össze az összes szempontokat! Austria és Olaszország sorsa, valamint Europa legfontosabb érdekei vannak az austriai-olasz összeütközés tovább tartásánál veszélyeztetve.

Se a vontcsövü ágyuk, se azon 300,000 ember, kik a várnégyszögben vannak fölállítva, vagy az Alpések lejtőin és az Adria partjain táboroznak, nem képesek a habsburgi dynastiára nézve kedvező megoldást előidézni. Se az összes vagyoni állapotok fölálldozása, se a védképes emberek tömeges fölkelése által nem fog sikerülni, az Apennini félsziget északi és déli részében azon vizályt oly módon ketté vágni, mint ezt Olaszország óhajtása igényli.

Hogy ezen parancsoló válság vonaglásainak vége vetessék, mulasztatlan, hogy a közös nyugalom érdekében s az ujkori polgárisultság becsületeért magát egész Europa közbevesse.

A tények s az azok által érintett érdekek egyszerű vizsgálata tanítja, hogy a békés kiegyezkedésre minden elemek megvannak.

Ámde ha Europa beavatkozik, hogy mindazon csorbitásokhoz, melyeket az 1815-ki szerződések márszenvedtek, egy ujat csatoljon, megállhat-e e mellett?

Nem természetes alkalom-e ez arra, hogy azon egész

alapszerződés, melyen a különböző államok biztonsága nyugszik, összeségében átalakíttassék s oly alapokon, melyek az állam-társalmak haladásának és uj kellékeinek megfelelők, ismét ujjonan fölépíttessék?

Vajjon a kétségenkívül huzamos ideig hasznosnak mutatkozott oltalom, melyet az öt nagyhatalom elvállalt, megakadályozta-e a forradalmakat Franciaország, Spanyolország, Görögország, Belgium és Olaszországban? Oitalmazta-e elégségségesen a dynastiákat, biztosította-e a másodrangú államok birtok-álladékát?

Ah, az erkölcsökben és szabadelvű intézményekben tett haladás, a forgalmi eszközök kiterjedése, a kereskedés szétágazása, a nemzetiségek fölébredése s azon általános tisztelet, melyet az ekkorig kiskorú állapotban tartott osztályok szavazata gerjeszt, kétségenkívül ujjmutatás, mely a nagyhatalomokra uj kötelességeket ró!

Itt az ideje, minden államnak elismerni azon jogát, hogy önmagát oltalmazza s nekik ehhez az eszközt az által szolgáltatni kezükre, hogy mindnyájának megengedtetik, a tanácskozásokban résztvenni, melyeknek tárgyai az általános érdekek.

Europa végre követeli egy általános állandó congressus behelyeztetését, hol az összes hatalmak kivétel nélkül mindenekelőtt azon kötelezettséget megújítják, hogy határait tiszteletben tartandják, s melynek elismert és tisztelt választottbíróági ítélete minden viszályra békés megoldást szab.

Erdekegyüttesség, jóakarát a viszonyokban, a területi álladék sérthetlensége, minden viszály kiengesztelése, ez volt a cél, melyet maguknak a meghatalmazottak Bécsben kitűztek! S vajjon ezen mű minden tökéletlenségei daczára, melyek egy ily a reactio szellemében egy óriási harc utáni

napon megindított s minden perczen nyugtalanított és veszélyezett vállalatától elválhatlanok, nem adott-e mégis Európának negyven évi békét?

Erkölcseink jelen álláspontja mellett s oly sok kivított előhaladás után ezen nagy, az egyetértésnek szentelt emlék újra-fölépítése a népek tetterejének bizonyára még hosszabb s eredménydusabb pályát nyitand.

De ha a béke, lefegyverzés, adómérséklés s a nyereséghezó munkálatok csak egy fél százada állana kilátásban, az erkölcsösség, fölvilágosodottság és jólét mily fokát ígérhetné magának a mostani nemzedék azon segédforrások mellett, melyek fölött rendelkezik!

Ezen megbecsülhetlen jólétet követeli Europa az austriai császártól; nem követeli tőle, hogy az olasz seregeket megrohanja s legyőzze, a mi neki könnyü leendne, hanem hogy önmagát legyőzze.

Lehet-e hódítmányt vagy győzelmet képzelni, melynek fénye ez ily diadal nagysága és népszerűségével veteledhetnék?

Legyünk tehát bizalommal!

A hősies és ünnepélyes elhatározások, melyek a történelemben a keresztény Europa lépcsőfokait képezik, mindig legyőzték azon nehézségeket, miket azoknak az emberek szenvedélyei és érdekei utjokba gördítettek.

Csupán a könnyelmű és elkeseredett kedélyek képzelhetik, hogy az érzékenykedések, még a legnemesebbek és legtörvényesebbek is, a végső válságokban az államjog fölött győzelmet vívhatnak.

Ferencz József császár, ki kezében tartja Austria sorsát, tudja, mily felelősséget kell az ő elhatározásának maga után vonnia. A népei iránti szereteten kívül ezen büszke és őszinte szívben egy szenvedély él, mely minden más fő-

lött tuluralgó, tudniillik a dicsőség, a valódi dicsőség iránti szenvedély, melyet, a honnal egész Europa, a polgárisult világ oszt.

Victor Emanuel méltónak fogja magát az ő szerencséjére mutatni. Abban fogja becsületét helyezni, hogy mindenki szemében az maradjon, a mi lenni akart, honának fölszabadtója, s midőn tekintetét a multba veti s átfutott pályát fölméri, tetszést fog magának osztani a jelen hódítványaiért s azon igazságos részért, melyet eszélye a jövő eseményeiben számára föntart.

Szóval tudjuk, mily gyorsasággal egyesitheti, hála a vasutaknak, távirdáknak és hirlapoknak, egy igazságos eszme, egy gyakorlati megoldás Europa egyik végétől a másikig a meggyőződéseket és véleményeket egy mindnyájak érdekének megfelelő célra.

Velence eladása a vizsály egyetlen hatályos, okos, emberi megoldása.

Reméljük, hogy ha a vitatkozás mindenkinek megengedette, ezen egyezmény előnyeit méltányolni, minden országban a közvélemény oly kitörése fog bekövetkezni, mely a kormányokat kiegyezésre kényszeritendi, s a háború Olaszországban úgy mint a krimi háború, ezen szó teljesülése által fog bevégeztetni, mely az ujkori polgárisodás eleven kifejezése.

Nem hadseregek, hanem a közvélemény által fog végre a győzelem kivívatni.

Dr BALLAGI GÉZA.

